

Corvina, Mátyás király budavári könyvtára történetének kutatása 1686. szeptember első napjaiban kezdődött.

Lugi Marsigli, Budát a töröktől visszavívó keresztes seregek hadmérnöke, a hajdan oly gyönyörű királyi palota üszkös romjai alatt egy könyvtár talált, helyesebben egy könyvhalmoz. Mi sem volt természetesebb, mint hogy a művelt olasz katonatiszt arra gondolt, hogy az évszázadok óta híres Corvina maradványait látja maga előtt.

Ezért csalódottan állapította meg, a híre nagyobb volt a valóságnál. Egy közepes értékű, nagyon is átlagos, középkor végi könyvtár maradványai heverték a leégett palota romjai alatt maradt helyiségben. Ez volt a Corvina, Mátyás király Európa-szeretete híres könyvtára, a magyar és európai humanizmus büszkesége? Ez lett volna az? — tette fel a kérdést magának közel két évtizede Csapodi Csaba dr., a Magyar Tudományos Akadémia kézirattárának vezetője, és hozzáállott a kérdés tisztázásához.

A nagy csalódás

Igaz, hogy nem járt töretlen úton. Mintegy ötven évvel ezelőtt jelent meg az első, akkor teljes Corvina-bibliográfia. Egy tekintélyes kötetre való címányagot jelentett az a tudományos irodalom, ami Mátyás királyt ábrázolt. Hazai és külföldi kutatók eredményei számba vehetők voltak már akkor és ilyen terjedelemben. De még ez a nagyarányú publikációs tevékenység és sokféle tekintő kutatómunka sem tudott választ adni két igen lényeges kérdésre. Milyen volt a története, a sorsa Mátyás király könyvtárának, és mi tette ki a könyvtár állományát; milyen nagy volt az, és mi volt meg benne?

Ha Marsigli csalódottan szemlélte 1686 szeptemberében a szemé elé került, por, korom lepke, penészedő könyvhalmoz, ez azért volt, mert a valóság — vagy amit ő annak hitt — messze alatta maradt a várakozásoknak, a régóta szárnyra kapott hírek által táplált szép hiedelmeknek, reményeknek.

1669-ben Johann Lomeier, a német könyvtörténet egyik megalapozója, még 50 ezerben jelölte meg a Corvina állományát. Olyan könyvmennyiség ez, ami még a 17. század európai könyvtári életében is ritkaságnak számíthatott, nem a kéziratosság aránytalanul lassabb könyvtermelése által meg részben kötött 15. században. A családás a tudósvilágban szinte általános lett. Peter Lambeck, a bécsi udvari könyvtáros, a Budáról természetesen Bécsbe szállított könyvanyag láttán csalódottan írja: megtaláltuk ugyan ama nagy hírű és minden tudóstól oly igen kívánt Corvina könyvtárbeli kincset, de sem híreink, sem a várakozásnak az meg nem felel.

Kortársi híradások

E siralmas képpel szemben állt a kortársaknak közvetlen vagy megbízható közvetítéssel szerzett tudása Mátyás budai könyvtárának, szépségéről, nagyságáról, irodalmi-tudományos értékéről. A hollós király udvari humanistái, Bonfini, Galeotto, az általuk informált Naldo Naldi firenzei humanista és Marsilio Ficino, az Arno-parti humanizmus fejedelme mást, szebbet és jobbat tudtak Mátyás könyvtáráról, mint amit a 17. század végén láthatóvá lett szomorú könyvhalmoz magáról mondani engedett.

Melyik vélekedés igaz? Marsigli, Lambeck, Tollius családott sajnálkozása, vagy a kortárs olasz humanisták lelkes magasztalása? És ha még csak a könyvtár itáliai bálmulóiról lenne szó. De itt vannak a 16. század magyarjai, köztük a magyarországi késő humanizmus legnagyobb alakja, Erasmus barátja, Oláh Miklós esztergomi érsek, ő is meg mások, mint Heltai Gáspár, a Mo-

Európa legnagyobb világi gyűjteménye

Mátyás király budai könyvtárában

hács utáni ország nyomorúságából tekintenek fel Buda hajdan volt dicsőségére, benne a könyvtára: a Bibliothecára, melyről nem sokkal Mátyás halála után az országgyűlés úgy emlékezik meg, mint amit a király az ország díszére és vigasztalására alapított.

A híres Corvina létezése tehát tény, a róla szóló híradások Marsigli és társai vélekedésével szemben állhatnak ugyan, de azért még nem szükségképpen megalapozatlanok.

A nyomozás megindul

Hogyan tudható meg az igazság?

Nyilván a forrásokból, ha azok helyesen, megfelelő módszerrel és kritikával szótaltatjuk meg. Így nyerhető majd illetékes válasz arra a kérdésre, hogy miként alakult a könyvtár sorsa, amíg az valóban Corvina, azaz Mátyás könyvtára volt; de arra a másikra is: milyen nagy volt a valóságban a könyvtár? A hiteles, biztos válasz reményében fogta vállat Csapodi a Corvina-történet forrásait, hazaiakat és külföldieket egyaránt.

A források ésszerű, szigorúan módszeres vizsgálata választ adott arra a kérdésre, mi volt a Corvina története igazán? Azaz: hogyan alakult, miként fejlődött, milyen állapotban volt Mátyás halálakor, mi volt a sorsa Mohácsig, milyen volt a pusztulása?

A Corvina fejlődéstörténetét az előzmények vizsgálatával lehet elindítani. Ebből pedig az derül ki, hogy a budai királyi könyvtár kezdetét Nagy Lajos király, 1355 utánra lehet tenni, tehát arra az időre, amikor a királyi udvar Visegrádról Budára költözött. Ezt a kezdeti gyűjteményt még Zsigmond gyarapíthatta, néhány darabjáról van mindössze tudomásunk. Hunyadi János könyveivel együtt csak mintegy 100 darabra lehet tenni azt a könyvállományt, amire Mátyás könyvtárát kezdte építeni. Az elkezdés pontosabb dátumát is megállapította Csapodi Csaba: 1467. Ebben az évben Janus Pannonius, mint Mátyás követe, Itáliában járt. A könyvmásolatást és -beszerzést ő szervezte meg a királyi könyvtár gyarapítására. Ekkor kerülnek az első — igaz, még szerényebb kiállítású kódexek — Budára. A Corvina megalapozásában a király oldalán két olyan humanista és könyvba-

rát állt, mint Vitéz János, egykori nevelője, akkor már esztergomi érsek és ennek unokaöccse, Janus Pannonius. Es persze Galeotto, az első könyvtáros. 1471—72-ig mintegy 200—250 kötetre növekedett Mátyás könyvtára. Az említett évek fordulóján leplezte le Mátyás azt az összeesküvést, melynek élén Vitéz János és unokaöccse állott. 1472-ben mindketten meghaltak, és könyvtárukat a király lefoglaltatta saját bibliotékája számára. Így növekedett a könyvtár állománya 500—600 kötetre.

A humanisták összeesküvése után Mátyás kedvetlenül fordult el mindattól, ami immár halott ellenségeivel közös emlék volt, könyvtárától is. Kedvezőbb fordulat a könyvtár további sorsára majd csak 1476-ban következik be, ebben az évben jött Magyarországra Nápolyból Aragóniai Beatrix. A királyné kedvéért létrejött új udvari kultúrában a könyvtár ismét fontos lesz, az udvar szellemi rangjelzője. Ekkor fordul Itália humanistáinak figyelméig igazán Buda felé. Az udvarban él a platói filozófia terjesztője, Bandini, és Budára küldi Plato életreját Marsilio Ficino, a firenzei újplatonizmus iskolamestere. Ekkor kerül a királyi könyvesház élére egy igazán tudós könyvtáros, Taddeo Ugoleto, a latin és görög műveltség kitűnő ismerője.

Ugoleto érdemeit részletesen felsorolni hosszú lenne. Ezek között a legfőbb, hogy módszeresen, nagy tudással és kitartással gondoskodott a könyvtár fejlesztéséről, melynek remek berendezést is tervezett. Nevéhez fűződik a Corvina legnagyobb dicsősége, hogy a maga korában a legtöbb görög kódexet ott találták a humanisták. 1476 és 1484 között kétszáz görög kódex került Mátyás király könyvtárába, kétszáz-háromszáz latin kódexszel együtt.

Az 1472-i állomány tehát megkészenedődik, ezer kötet foglal helyet a könyvtár polcain. A nagyobb fejedelmi könyvtárak sorában csodálhatták a budai bibliotékát az itáliai humanisták.

Hol volt?

A fejlődés legnagyobb részében a pusztulásig tart. Legszebben, legdúsab-

ban ekkor gyarapodik a Corvina. Mátyás szeretete és érdeklődése könyvesháza iránt ekkor a legnagyobb. Ez utolsó korszak magas művészi igényű, pazar díszítésű kódexei lassan készültek ugyan, de mégis, e hat év alatt ötszáz-hatszáz kódexet nyert a könyvtár, és mintegy háromszáz nyomtatott könyvet. 1490-ben, Mátyás halálakor, mely a könyvtár fejlődésének véget vetett, 1800—2000 lehetett a Corvina állománya. Európa második legnagyobb gyűjteménye volt a vatikáni után. Összehasonlításképpen szolgáljanak a nagy humanista, itáliai fejedelmi könyvtárak állományának adatai. A milánói Visconti-könyvtár és a ferrarai Este-könyvtár egyenként hétszáz kötetet, az urbinói hercegeké 1200 kötetet, a firenzei Medici-könyvtár, a Laurenciana, 1017 kötetet mondhatott magának. Mátyás könyvtára mindezeket jelentősen felülmúlta, de mögötte maradt az 1481-ben 3499 kódexet számláló vatikáni könyvtárnak.

Tisztázásra vár az a kérdés is, hol volt Mátyás palotájában a könyvtár elhelyezve? Csapodi megállapította, hogy nem volt külön könyvtáreépület. A Corvina helyét mégis eléggé pontosan megjelölhetjük. A könyvtár belső ablakai ugyanis a kápolnára néztek. Ez utóbbi épület gótikus maradványát, a mai Dunapart sétányát, a palota déli oldalára láthatja. A kápolna déli oldalával a palota egy szárnyához épült, ennek a földszintjén volt a kápolna sekrestyéje, e fölött pedig a könyvtár két helyisége 8—10, illetve 5—6 méter hosszúságban. Teljes térkihasználással itt elérhető, a függönyökkel eltakarta polcokon a szép és nagy könyvállomány. A nagyobb terem közepén állott tartóoszlop oszlopfeje jelenleg a Budapesti Történeti Múzeumban látható.

A pusztulás képei

Kik és hogyan gyarapították Mátyás kódexeinek számát kezűl munkájával? Oláh Miklós Hungáriájában, a Mohács előtti Magyarország gyönyörű leírásában arról beszél, hogy Mátyás 30 scriptort is foglalkoztatott, kódexei másoltatásának és díszítésének munkájával. Csapodi szerint ez úgy értendő, hogy Budán, Firenzében és Bécsben ennyi ember dolgozott a királyi könyvtár számára.

Tényként kell elfogadni, hogy Mátyás budai udvarában műkö-

A Corvina

Mátyás király könyvtára, a Corvina nemcsak a maga korában volt nagyhírű gyűjtemény, az ma is. Diszes kódexeknek iniciáléi képes levelezőlapra és postai bélyegen világszerte ismertté váltak; egyes kötetei, ha kiállításokon a közönség elé kerülnek, elkápráztatnak művészi szépségükkel, reneszánsz pompájukkal.

Vajon milyen volt a történeti Corvina? Mai tudományos oldalunk a legújabb kutatások eredményeit tárja az olvasó elé.

dött egy másoló- és könyvfestő műhely, ez azonban csak egy-két évvel élte túl a király halálát. Az utód (II. Ulászló) a munkában levő kódexeket még befejeztette, és az előd címere (az egyesített magyar—cseh címer) fölé a maga lengyel sasos címerét festette.

1467-től számítva 1490-ig a könyvtár 23 év alatt jutott el a reneszánsz könyvkultúra legmagasabb csúcsára. A hanyatlásra és a szinte teljes pusztulásra 36 év maradt. A hanyatlásért évtizedeinek képe régóta ismert ugyan, de Csapodi eredményei alapján a folyamat teljes és véglegesnek mondható rajzát kapjuk meg.

A hanyatlás évtizedeinek vizsgálata képeiből csak Anna királyné budai éve emelkedik ki némileg derűsebb színtől. 1526 szeptember elején a királyi vár már üresen állt és elhagyottan, sorsára hagyva porlepte kódexekkel Mátyás király egykori könyvtára is. Ekkor következtek be a Corvina végnapjai: 1526. szeptember első hetében. A szultán a palota elrablott kincseivel és értékeivel együtt elszállította a díszesebb kivitelű, értékes kódexet is, tehát a Corvina szinte teljes egészében. A menekülő királyné ugyanis magával vitt a várkápolnából annak kincseivel együtt egy igen szép kiállítású misekönyvet, mely jelenleg a brüsszeli királyi könyvtár díszje.

Ez tehát a Corvina kialakulásának, fejlődésének és pusztulásának története a legújabb kutatások szerint. Az ország díszére és vigasztalására Mátyás király által létesített könyvtár nem élte túl az ország pusztulását. 1686 szeptemberében tehát a visszavitt budai várban talált szegényes könyvhalmoz nem a Corvina maradványa volt.

Mezey László

TUDOMÁNYOS FIGYELŐ

NÖVEKEDÉSI HORMON. Több mint fél évszázaddal ezelőtt Evans és Long amerikai kutatók fedezték fel a növekedési hormont. Kiirtották fiatal patkányok agyfűggelékét, az agy alapján levő kis mirigyet és akkor az állatok növekedése megállt. Ha viszont befecskendezték a mirigy kivonatot, a patkányok jóval nagyobbra nőttek, mint társaik.

A hormon vegyi szerkezetének felismerése hosszú ideig váratott magára. A fehérjekémia rohamos fejlődése tette lehetővé, hogy néhány éve Cho Hao Li kínai kutató megállapította vegyi összetételét: 88 aminosavból álló fehérje.

A további kutatások kiderítették, hogy ez a hormon fajspectifikus, vagyis egyik állat hormonja nem hat a másikra. A legtöbb hormon más állatfajra is hat. Embert is lehet kezelni állati hormonokkal. Példa erre az állati insulin, pajzsmirigy hormon stb. Az állati mirigyekből kivont növekedési hormon emberre hatástalannak bizonyult. A kutatók nagyon foglalkoztatja az a lehetőség, hogy a még befolyásolhatatlan törpenövésen agyfűggelék hormonai segítsenek. A hormon gyári előállítására a vegyi szerkezet bonyolultsága miatt ma

N. T.

még nem lehetséges, de a közeli jövőben remélhető.

Van még egy lehetőség: boncolásoknál emberi agyfűggelékét gyűjtjen és ebből előállítani a növekedési hormont. A kivett mirigyeket mélyhűtőben tárolják és ezzel felévig is konzerválják a hormontartalmat. Egy mirigyből kémiai eljárásokkal 5 g hormonszövet nyerhető. A hormonnak felnőtt korban is van szerepe: fokozza a fehérjék felépítését, részt vesz a vércukor szabályozásában és mozgósítja a zsírraktárakból a zsírt.

A mirigyből nyert vizes kivonat befecskendezése hatásos a törpenövésnek azon eseteiben, amikor az agyalapi mirigy túl kevés növekedési hormont termel, vagy a mirigyet daganat miatt el kellett távolítani. Az ilyen gyermekeknek heti 1—2-szer 2—5 g hormont adnak injekcióban, és erre növekedésük szépen megindul és rendszeres testmagasságot érhetnek el.

Hazánkban erre a kezelésre jelenleg még nincs lehetőség. Most van folyamatban a mirigyek gyűjtésének megszervezése és folyik az előállítás kidolgozása. A kezelést a gyermekkorban kell elkezdeni, mert a nemi érés befejezése után a csontvégek rései bezárulnak és akkor további növekedést elérni nem lehet.

G. E.